

**Deprem Sonrası Kriz Aşamasında İlk ve Acil Müdahale Sürecindeki Yönetsel
Aksaklıklar ve Depremzedelerin Yaşadığı Psikososyal Sorunların Saha Çalışması İle
Yerinde İncelenmesi**

Prof. Dr. Yusuf Genç

Sakarya Üniversitesi

Bu proje ve saha çalışmasının konusu 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depremi örneklemini ile kriz sonrası ilk ve acil müdahale döneminde depremzedelerin krizin ilk evresinde yaşadıkları psiko-sosyal sorunların yerinde gözlemlenmesi ile bu tür doğal afetlerin sıcak evrelerinin sağlıklı yönetilmesine yönelik yöntem ve politika belirlemesini kapsamaktadır. Araştırma sosyal hizmet, psikoloji, sosyoloji ve çeviribilim alanlarının katkılarıyla disiplinler arası bakış açısıyla yürütülecektir.

Türkiye, birçok afet ile karşı karşıya kalan bir ülkedir. Son üç yılda Türkiye'nin farklı bölgelerinde deprem, sel, yangın, müsilaj gibi birçok doğal afet yaşanmıştır. Manavgat'ta ortaya çıkan, günlerce devam eden ve oldukça büyük bir alanı etkileyen orman yangını, Artvin, Rize, Kastamonu, Sinop ve Bartın illerinde meydana gelen seller, Marmara Bölgesi'nde ortaya çıkan müsilaj, geçmişte Elazığ ve günümüzde Kahramanmaraş, Hatay, Kilis, Adana, Adıyaman başta olmak üzere on ili etkileyen depremler bunlardan sadece bazılarıdır. Buna ek olarak özellikle 1999 Kocaeli ve Düzce Depremleri toplum üzerinde derin izler bırakmıştır. Bu afetler sonucunda birçok insan ya hayatını kaybetmiş ya da hayati düzeyde yaralanmıştır. Dolayısıyla Türkiye'de kriz ve afet yönetimi oldukça önemli ve hayati bir mesele olmaya devam etmektedir. Bu durum 6 Şubat 2023 tarihli Kahramanmaraş'ın Pazarcık ilçesi merkezli 7.7 ve Elbistan ilçesi merkezli 7.6 şiddetinde 9 saat ara ile meydana gelen iki ayrı depremle bir kez daha net bir şekilde kendini göstermiştir. Bu depremlerde bilindiği üzere Kahramanmaraş ile birlikte Kilis, Diyarbakır, Adana, Osmaniye, Gaziantep, Şanlıurfa, Adıyaman, Malatya ve Hatay illerini kapsayan son yüzyılın en fazla kayıp ve hasarları meydana gelmiştir. Hazırlıksız yakalanan bu deprem felaketi çok hızlı bir şekilde büyük krizlere sebebiyet vermiş ve etki alanının çok büyük olması dolayısıyla krizin ilk aşamasının yönetimi zorlaşmıştır.

Bu deprem felaketinde olduğu gibi doğal afetler sonucunda ciddi krizler oluşmaktadır. Bu krizlerin yönetilmesi ve afet mağduru bireylerin sürece uyum sağlamaları süreç yönetimi açısından çok büyük önem taşımaktadır. Krizler; 1- Sıcak Evre, 2- Uyum Süreci, 3- Sükûnet Dönemi olmak üzere üç ana aşamadan oluşmaktadır. Toplumsal açıdan problemin çözümünün ana temasını bu sürecin sağlıklı bir şekilde yönetilmesi oluşturmaktadır. Kriz olarak nitelenen durumun ortadan kaldırılması için planlı ve sistematik bir şekilde uygulanan faaliyetlerin toplamına kriz yönetimi denilmektedir. Afet ve sebep olduğu krizler bireylerin gündelik yaşamında olağan dışı ciddi değişimler meydana getirmektedir. Meydana gelen afetler; açlık, güvenlik, barınma, öz bakım gibi en temel ihtiyaçları karşılamayı güçleştirmekte ve insanları psikolojik sağlığı tehdit eden zorlayıcı yaşam olayları ile karşı karşıya bırakmaktadır. Zira aynı anda anne-baba, çocuk, akraba, arkadaş, komşu gibi önemli sosyal destek kaynaklarına ilişkin can kayıpları, öte yandan ciddi düzeyde mal kaybı yaşanmaktadır. Afetler, hayatta kalanlar için birçok zor duygu ile baş etmekle de karakterizedir. Afet sonrasında keder, suçluluk, hayal kırıklığı, umutsuzluk, korku, endişe, öfke gibi birçok duygunun aynı anda yaşanması sonucunda bireysel başa çıkma becerileri yetersiz kalmaktadır. Bu durumlarda afet sonrası krize ilk müdahale önem kazanmaktadır.

Krizin birbirini takip eden ve birbiri ile ilişkili bir süreç olduğu dikkate alındığında insanların daha kısa zamanda normal yaşama dönebilmeleri ve süreci daha sağlıklı bir şekilde yönetebilmeleri

ilk aşamada yapılacak etkili müdahalelere ve geliştirilecek yöntemlere bağlıdır. İlk evre olan sıcak evrenin etkili yönetilmesi diğer evrelerin etkililiğini belirleyecektir. Afetler, birbirine benzer sonuçlar ortaya çıkarsa da her afet dikkatli bir saha çalışması ve değerlendirme gerektirmektedir. Afet sonrası ilk süreci kapsayan sıcak evrede depremzedelerin yaşadığı duyguların ve davranışların gözlemlenmesi, depremzedelerle görüşülmesi ilk dönemde ortaya çıkacak problemlerin neler olduğu ve nasıl yönetilebileceğine yönelik yapılacak planlamalar açısından oldukça değerlidir. Bu ise mevcut saha çalışmasının odağını oluşturmaktadır.

Bu saha çalışması, yaşanan deprem felaketinin etkilerinin yoğun olduğu, depremzedelerin sağlıklı düşünemediği ve psikolojik olarak rutin sosyal yaşamlarının bozulduğu bu evrede yapılması gerekmektedir. Kriz yönetim sürecinde psikososyal destek hizmet birimlerinin etkin bir şekilde devreye sokulmasının önemi ve gerekliliği yerinde yapılan saha çalışması ile belirlenmeye çalışılacaktır. Depremzedelerin farklı şehirlere tahliyesinin planlanması ve ilerleyen aşamalarda depremzedelere ulaşmanın güç hale gelmesi, yerli ve yabancı arama kurtarma ekiplerinin arama-kurtama çalışmalarının bitiminde sahadan ayrılacak olması, olayın ilk andaki etkisinin zaman içerisinde azalması, zamanla gerçek anılara sahte anıların da karışması ve dolayısıyla doğru bilgiye ulaşmanın güç hale gelmesi gibi nedenler krizin sıcak evresine yönelik verilerin en kısa sürede ve ivedilikle toplanmasını gerekli kılmaktadır.

Krizin sıcak evresinde sahadan elde edilecek veriler, yaşanan depreme ilişkin ilerleyen aşamalarda sunulacak psikososyal hizmetlerin etkililiğine katkı sağlayacağı gibi ülkemizde daha sonra yaşanabilecek olası afet ve krizlere yönelik oluşturulacak sosyal politikalara da katkı sağlayacaktır. Afet konusunda ülkemizde sosyal bilimler alanında bilimsel yayınlar oldukça sınırlıdır. Bu durum sahadan ilk anda elde edilen krizin sıcak evresine yönelik verinin yaygın etkisini artırır nitelikte olacaktır. Krizin ilk evresinde veri elde etmek oldukça zor olduğu için bu saha araştırmasından elde edilecek veriler literatüre yansıtılacak ve diğer araştırmalar için önemli bir kaynak teşkil edecektir. Bu saha çalışması sonucunda bir uluslararası bildiri (İngilizce), nitelikli uluslararası dergide bir makale (İngilizce) ve bir sonuç raporu hazırlanacaktır. Ek olarak, ortaya konacak olan sorun ve çözüm önerileri ile afet sonrası ihtiyaç duyulan psiko destek birimlerinin oluşturulması, içeriklerinin güncellenmesi ve dünya standartları doğrultusunda geliştirilmesini kapsayacak olan geniş çaplı saha araştırmasına bilimsel bir temel oluşturulacaktır.